

پیشگفتار ویراست دوم

کاربرد دانش و فناوری جدید و پیشرفته رایانه در علوم اطلاع‌رسانی به‌ویژه در دهه‌های اخیر باعث به وجود آمدن روشهای جدید در بخشهای مختلف علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی شده است. امروزه میزان آگاهی و شناخت چگونگی استفاده از نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای حاصل از دانش و فناوریهای رایانه و درحقیقت کارایی استفاده از فناوری اطلاعات جایگاه ویژه‌ای یافته است. استفاده از شبکه‌های جهانی، دریافت اطلاعات از بانکهای اطلاعاتی، واقع در تارنمای جهانی، اشاعه دانش را سریع‌تر و سهل‌تر ساخته است.

امکان بهره‌گیری از اطلاعات به کمک ابزار دقیق و توانمند ارتباطات راه دور، فناوریهای رایانه و مدیریت نظامهای اطلاع‌رسانی، پژوهشگران را در تهیه و تدوین برنامه‌های مطالعاتی و چگونگی انتخاب روشهای بازیابی، دریافت اطلاعات دقیق و در نتیجه تصمیم‌گیریهای صحیح یاری می‌دهد. امروز پژوهشگران می‌توانند از اطلاعات بسیار ارزشمند ذخیره شده در بانکهای اطلاعاتی تخصصی استفاده کنند. بدون شک، بهره‌گیری از این تجهیزات و وسایل پیشرفته در شرایطی عملی است که شخص از دانش مربوط، روش اجرا و جستجوی آن آگاهی داشته باشد، یا از وجود افرادی آگاه، توانا و ماهر جهت استفاده از این امکانات و فعالیتهای بهره‌گیرند.

بنابراین، اطلاع‌رسانی در سطح مطلوب زمانی می‌تواند نظامی مؤثر در حرفه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به‌شمار آید که دارای کاربردی وسیع باشد و این نظام برای شرایط خاص و اهداف مشخص دقیقاً طراحی و برنامه‌ریزی شده و نیروی انسانی متخصص و ماهر برای اجرای این وظیفه تربیت شده باشد. در این راستا، گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهها نیز همراه با این تحولات، واحدهای درسی تازه‌ای را مطابق با نیازهای عصر اطلاعات در برنامه درسی

خود قرار داده است.

یکی از این دروس «آشنایی با بانکهای اطلاعاتی» در دوره کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است که دانشجویان ملزم به یادگیری فناوریهای جدید اطلاعات و تجهیز آموخته‌های خود با دانش جدید علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند.

امروزه، کتابخانه‌ها به جایگاهی برای کاربرد نوآوریها در فناوری اطلاعات تبدیل شده‌اند و اکثر آنها از بانکهای اطلاعاتی بر روی شبکه‌های محلی، شبکه‌های جهان‌گستر، یا لوحهای فشرده نوری با امکانات چندرسانه‌ای استفاده می‌کنند. کیفیت نظامهای جستجو و بازیابی اطلاعات با آنچه در گذشته به صورتهای سنتی وجود داشت تفاوت بسیاری کرده است. استفاده از فناوری اطلاعات برای ذخیره و بازیابی اطلاعات جهت پاسخگویی سریع و به‌موقع به نیازهای کاربران امری ضروری است. از این رو، به کارگیری نیروی انسانی آشنا با دانش جدید و مهارت عملی در میان دانش‌آموختگان رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از اولویت ویژه برخوردار است تا بتواند پاسخگوی این وظایف باشد.

برای تدریس واحد درسی «آشنایی با بانکهای اطلاعاتی» در مقطع کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی کتاب مدوئی در دسترس نبود و از منابع پراکنده استفاده می‌شد. با توجه به چندین سال تجربه تدریس این درس در گروههای کتابداری، به توصیه دکتر عباس حری، استاد گروه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران و مدیر وقت همین گروه، تدوین کتاب حاضر را شروع کردم.

این کتاب به قصد آشنایی دانشجویان مقطع کارشناسی کتابداری با مباحث بانکهای اطلاعاتی نگاشته شده و مطالب آن هماهنگ با سرفصلهای مصوب این واحد درسی تدوین یافته است؛ البته فصلهایی نیز فراتر از سرفصلهای درس برای اطلاعات بیشتر ارائه شده است. در هر حال تلاش شده است حاصل سالها تجربه تدریس، کار حرفه‌ای و تخصصی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در تدوین این کتاب به کار رود.

کتاب حاضر، ثمره راهنماییها و مساعدتهای استادان گرانمایه، دانشجویان

عزیز و دوستان بزرگوار بسیاری است که در زمان نوشتن کتاب از نظرهای آنان بهره‌مند شده‌ام و با فروتنی اذعان می‌دارم که بدون کمک آنان توفیق انجام این خدمت نصیب نمی‌شد. بر خود فرض می‌دانم از همه آنان به نیکی یاد کنم و بدین وسیله قدردان محبت‌هایشان باشم؛ از دکتر عباس حری، دکتر علی شکویی، حسین مختاری معمار، ناهید ساعت‌آرا که مشوق من در نوشتن این کتاب بودند و راهنمایی‌های ارزنده‌ای در اختیارم قرار دادند و سایر استادان، همکاران و دوستان که از جهت دریافت منابع مطالعاتی مساعدت فراوانی نمودند و مسئولان محترم سازمان مطالعه و تدوین (سمت) به‌ویژه گروه نشر و ویرایش این سازمان که این فرصت را در اختیار من گذاشتند و در طول تدوین کتاب صمیمانه همکاری داشتند، سپاس‌گزاری نمایم.

چند سالی که از چاپ اول کتاب *آشنایی با بانکهای اطلاعاتی* می‌گذرد، به دلیل استقبال، به چاپ هشتم رسید. در این مدت کوتاه دانش و فناوری نرم‌افزار و سخت‌افزارهای رایانه در طراحی و تولید بانکهای اطلاعاتی و در نتیجه غنای محتوای بانکهای اطلاعاتی گام‌های سریعی برداشته شده است. جدیدترین امکانات و توانمندیهای فناوری چندرسانه‌ای در معماری و طراحی بانکهای اطلاعاتی استفاده شد. در ویرایش جدید این کتاب نیز سعی شده است مطالب با توجه به مسائل فناوریها و جنبه‌های کاربردی بانکهای اطلاعاتی، که مورد نیاز دانشجویان دوره کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در واحد درسی آنهاست بازبینی و تنظیم شود. در برخی از فصلها تغییراتی صورت گرفته و در فصلهای معرفی بانکها، تجدید نظر شده است. در انتهای کتاب نمونه‌ها و مثالهایی به صورت کاربردی و کارگاهی تنظیم شده است که می‌تواند مورد استفاده عملی دانشجویان در تمرینات کلاسی باشد.

در پایان، از استادان، مدرسان و دانشجویان گرامی که با پیشنهادها و اظهار نظرهای خود در اصلاح و بازبینی مطالب این کتاب مرا یاری کردند سپاس‌گزارم. امید است در آینده نیز از لطف این عزیزان بهره‌مند شوم.

دکتر آتش جعفرنژاد

بهار ۱۳۸۸